

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АВІАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Любов ПОМИТКІНА
« _____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)
ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
БАКАЛАВР
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»

Тема: **«ЗВ'ЯЗОК Я-ОБРАЗУ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У
ПСИХОЛОГІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ»**

Виконавець: студентка групи ПС-406 Швень Юлія Русланівна

Керівник: кандидат психологічних наук, доцент , доцент кафедри авіаційної психології , Ічанська Олена Михайлівна

Нормоконтролер: завідувач навчально-наукової лабораторії Загнойко А.О.

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра авіаційної психології

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач випускової кафедри

_____ Любов ПОМИТКІНА

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Швень Юлії Русланівни

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Зв'язок Я-образу та ціннісних орієнтацій у психологів-першокурсників», затверджена наказом ректора № 463/ст від 07.04.2023 р.

2. Термін виконання роботи: з 29.05.2023 р. по 25.06.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: вибірка – студенти-психологи, 40 осіб; у дослідженні були використанні методики: методика «Ціннісні орієнтації» Рокича, «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (на основі методики О. Фанталової у модифікації І. Субашкевич), методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської) , методика «Хто Я?» Куна та Макпартлен ; методи математичної обробки: критерій Пірсона.

4. Зміст пояснювальної записки: кваліфікаційна робота складається з 2-х розділів. Перший розділ містить теоретичний аналіз поняття Я-образу та ціннісних орієнтацій у студентської молоді ; у другому розділі представлене емпіричне дослідження зв'язку Я-образу та ціннісних орієнтацій у психологів-першокурсників.

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: 6 таблиць, 2 рисунка.

6. Календарний план – графік

№ з/пор.	Завдання	Термін виконання	Виконано
1.	Вибір теми та формулювання завдань	Лютий	
2.	Тематичний добір та аналіз наукових праць	Лютий	
3.	Оформлення теоретичної частини	Березень	
4.	Методологічне обґрунтування емпіричного дослідження	Березень	
5.	Проведення емпіричного дослідження	Квітень	
6.	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів	Травень	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи відповідно до ДСТУ	Травень	
8.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	01.06.2023	
9.	Виправлення зауважень, оформлення рецензії	Червень	
10.	Подання кваліфікаційної роботи нормоконтролеру та на підпис завідувачу кафедри	15.06.2023	
11	Захист кваліфікаційної роботи	19.06.2023	

7. Дата видачі завдання: «1» січня 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Олена ІЧАНСЬКА
(підпис керівника)

Завдання прийняв до виконання _____ Юлія ШВЕНЬ
(підпис випускника)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Зв'язок Я-образу та ціннісних орієнтацій у психологів-першокурсників»: 63 сторінок, 2 рисунки, 6 таблиць, 34 використаних джерела, 7 додатків.

Я-КОНЦЕПЦІЯ, Я-ОБРАЗ, ЦІННОСТІ, ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ, ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК, СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ.

Об'єктом дослідження – ціннісні орієнтації.

Предмет – взаємозв'язок між Я-образом та ціннісними орієнтаціями у студентів-першокурсників.

Мета дослідження полягає у встановленні шляхом теоретичного аналізу та емпіричного дослідження взаємозв'язку між Я-образом та ціннісними орієнтаціями у студентів-психологів першого курсу.

Методи дослідження: теоретичні: узагальнення, систематизація, синтез, аналіз; психодіагностичні: методика «Ціннісні орієнтації» Рокича, «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (на основі методики О. Фанталової у модифікації І. Субашкевич), методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської), методика «Хто Я?» Куна та Макпартлен; методи математичної обробки: критерій Пірсона.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали кваліфікаційної роботи можна використовувати психологам та педагогам при роботі з студентами-психологами.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ Я-ОБРАЗУ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	9
1.1. Теоретичні основи проблеми ціннісних орієнтацій та її значення для студентства.....	9
1.2. Я-образ як психологічний феномен та його роль у студентської молоді....	14
Висновок до 1 розділу	19
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ Я-ОБРАЗУ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПСИХОЛОГІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ	
2.1. Методики дослідження.....	21
2.2. Результати дослідження та інтерпретація результатів.....	24
2.3. Кореляційний аналіз показників Я-образу з ціннісними орієнтаціями психологів-першокурсників	37
Висновок до 2 розділу	41
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Постійний та бурхливий розвиток сучасного суспільства призводить до постановки перед людиною все більш нових завдань та проблем. У світі відбувається переоцінка ціннісної парадигми людського існування, адже застаріла, тобто традиційна, ціннісна система потребує перегляду. Разом із переоцінкою системи ціннісних орієнтацій продовжується активне дослідження вченими внутрішнього світу людини. Для молоді все актуальнішими стають питання Я-образу, самооцінки та визначення цінностей.

Саме у студентському віці відбувається остаточне формування особистості. У юності людина прагне до самовизначення як особистість. Особа прагне сформувати внутрішню позицію по відношенню до себе та по відношенню до людей навколо, тому задає собі питання: "Хто Я?", "Яким Я маю бути?", «Яким мене бачать інші?».

Однією з головних ознак того, що людина сформована та розвинена особистість, виступають ціннісні орієнтації. Вчинки особи внутрішньо детерміновані потребами, які виражені в цінностях. Ціннісні орієнтації частково формують під час навчання людини у ВНЗ та визначається особистісними особливостями та соціальними факторами.

Ціннісні орієнтації поєднують цінності власного «Я» та базові життєві цінності особистості. Тому вивчення ціннісних орієнтацій студентів є важливим не тільки у теоретичному вимірі, а й у практичному, адже важливо дізнатися наскільки українська молодь залучена у різні сфери життя.

Вивчення Я-образу та ціннісних орієнтацій молоді актуальне в сучасних умовах, у зв'язку зі зростаючими вимогами до формування активної творчої особистості, здатної знайти своє місце в житті, самовизначитися та реалізувати себе, враховуючи контекст воєнних та повоєнних умов.

Мета дослідження полягає у встановленні шляхом взаємозв'язків між складовими Я-образу та ціннісними орієнтаціями у студентів-психологів першого курсу.

Об'єктом дослідження виступають ціннісні орієнтації.

Предметом мого дослідження є взаємозв'язок між Я-образом та ціннісними орієнтаціями у студентів-першокурсників.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1)дати психологічну характеристику поняття «ціннісні орієнтації» та його ролі для студентства;

2)дати психологічну характеристику поняття «Я-образ» та його ролі для студентства;

3) виявити ціннісні орієнтації психологів-першокурсників;

4) виявити компоненти Я-образу психологів-першокурсників;

5)встановити зв'язки між компонентами Я-образом та ціннісними орієнтаціями у студентів-психологів.

Емпіричну базу дослідження складають студенти-психологи першого курсу Національного авіаційного університету. Групу досліджуваних склали хлопці та дівчат віком від 18 до 20 років.

Методи та методики дослідження. Для досягнення поставленої мети було застосовано такі теоретичні методи, як порівняння, систематизація та узагальнення наукової інформації, а для проведення емпіричного дослідження були використані такі психодіагностичні методики: методика «Ціннісні орієнтації» Рокича, «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (на основі методики О. Фанталової у модифікації І. Субашкевич), методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської) , методика «Хто Я?» Куна та Макпартлена.

Методологічна та теоретична основа дослідження. Поняття «Я-концепція» вивчали такі відомі вчені та психологи як В.Джемс, Р.Бернс, А.Маслоу, Ч.Кулі, Дж.Мід, Карл Роджерс, Ерік Еріксон, Х.Ремшмідт, І.С.Кон та Ф.Райс, Я.О. Гошовський.

У гуманістичній парадигмі психології проблемі ціннісних орієнтацій присвячені праці А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла, що відображають

мотиваційно-потребнісні їхні аспекти. Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Б. Братусь, І. Дударенко, Н. Жигайло, Л. Карамушка, З. Карпенко, О. Леонтєв, С. Максименко, В. Москаленко, В. Панок, С. Рубінштейн, М. Савчин, Т. Титаренко, В. Ядов приділяли увагу як одній з форм відносин між суб'єктом та об'єктом.

Відомі українські науковці, приділили значну увагу проблемі ціннісних орієнтацій студентської молоді , такі як В. Андрущенко, В. Алещенко, В. Кремінь, В. Луговий, М. Степко, М. Дубина, П. Кононенко, І. Надольний, М. Лукашевич, Л. Губерський, І. Прокопенко, С. Драч, В. Рябченко та інші.

Питання формування становлення та вияву ціннісних орієнтацій у молоді, здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, розглядають у своїх наукових напрацюваннях О. Блискун, Ю. Бохонкова, В. Бочелюк, В. Вакуленко, І. Галян, Н. Гарькавець, Є. Зеленов, Т. Лисенко, Г. Ложкін, У. Михайлишин, В. Москаленко, Л. Пілецька, Е. Помиткін, В. Осьодло та ін.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному аналізі та емпіричному дослідженні зв'язку між Я-образом та ціннісними орієнтаціями у студентів-психологів першого курсу.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні уявлень про зв'язок Я-образу та ціннісних орієнтацій у сучасної молоді.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків , списку використаних джерел та додатків. Всього у роботі 49 сторінок та 7 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ Я-ОБРАЗУ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1. Теоретичні основи проблеми ціннісних орієнтацій та її значення для студентства

Домінуючим у суспільстві елементом культури є цінності. Цінність та ціннісні орієнтації це пов'язані між собою поняття. Розглядаючи ціннісні орієнтації не можна не сказати нічого про цінність. Цінність – це будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини, заради якого вона діє, витрачає сили, час тощо. Перехід цінностей у ціннісні орієнтації свідчить про об'єктивацію особистості. Проблемою цінності займалися такі зарубіжні вчені як В.Франкл, Е.Фромм, Е.Шпрангер, А.Маслоу, К.Роджерс, Дж.Крамбо, А.Мейнонг, М.Вебер та інші.

Американський психолог М. Рокич розглядав цінності як абстрактні ідеї, які не пов'язані з певним об'єктом або ситуацією, що виражають людські переконання про типи поведінки й актуальні цілі та не мають самостійної спонукальної сили.

Мілтон Рокич вважав, що цінності це певна життєва філософія, яка є основою відносин з оточуючим світом. У своїй роботі М. Рокич поділяв цінності на два класи: термінальні та інструментальні цінності. До термінальних цінностей відносяться переконання в тому, що певна кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути. Тоді як інструментальні — переконання в тому, що певний образ дій або властивість особистості є кращими у будь-якій ситуації[8].

Теорія індивідуальних цінностей Рокіча поступово була витіснена теорією базових цінностей Ш.Шварца. Підхід Шварца поряд з підходом Інглехарта є одним з найбільш авторитетних, методики вимірювання цих дослідників

включають як до загальнонаціональних та і до міжнародних порівняльних досліджень[8].

У сучасних наукових дослідженнях не існує єдиної класифікації цінностей. Різні науковці у різних напрямках класифікують цінності по різному. Кожне суспільство виокремлює для себе цінності керуючись своїм менталітетом, культурою та історією. У психологічних дослідженнях цінності частіше за все структурують за предметом або змістом об'єктів, на які вони спрямовані або за суб'єктом ставлення. Наприклад, за суб'єктом ставлення цінності поділяються на суспільні, цінності соціальних груп, колективні, індивідуальні.

Серед цінностей можна виділити ті, які притаманні великій кількості людей, тобто глобальні. Такими цінностями є, наприклад, сім'я, діти, творчість, воля, праця, гуманізм, безпека, людяність, нація, народ. Також є цінності, які становлять важливі речі для успішної життєдіяльності окремої людини, вони називаються індивідуальні.

Ціннісні орієнтації – це певна ієрархічна система установок, які регулюють поведінку людини в соціумі. Ціннісні орієнтації людини органічно виступають як головний компонент детермінації її поведінки. Ціннісні орієнтації особистості формуються в ході соціалізації індивіда внаслідок проникнення інформації в індивідуально-психологічний світ людини.

Поняття ціннісні орієнтації з'явилося вперше в 1918 році, у роботі «Польський християнин в Європі та Америці» У. Томаса і Ф. Знанецького. Так звана ієрархія цінностей полягає не тільки в тому, що одними цінностями жертвують заради інших, але й у тім, що різні цінності мають різний ступінь спільності та є конкретизацією інших[29].

Ціннісні орієнтації виникають у людини як неминучий і завжди унікальний продукт її психічного розвитку, як відносно стійке і психічне, динамічне утворення, що піддається внутрішнім коливанням і змінам[33]. Факторами, які впливають на виникнення та розвиток ціннісних орієнтацій є якості особистості, життєві цілі, релігійні переконання, матеріальне забезпечення, а також люди, які оточують індивіда.

При вивченні формування ціннісних орієнтацій можна виокремити декілька рівнів, такі як мікрорівень, мезорівень та макрорівень. До мікрорівня відносяться найближче оточення, які мають вплив на формування ціннісних орієнтацій особистості, тобто це сім'я, ближчі родичі, друзі. Формування даного рівня починається у період дитинства. Більшу частину оточення особи охоплює мезорівень. До цього рівня можна віднести школу, гуртки, університет та ін. До макрорівня відноситься найбільше коло, яке має вплив на формування життєвих цінностей, тобто це може бути країна у якій людина живе, її менталітет, релігія та інші.

Ціннісні орієнтації визначають:

- 1) загальну спрямованість інтересів і прагнень особистості;
- 2) ієрархію індивідуальних вподобань і зразків;
- 3) цільові і мотиваційні програми;
- 4) рівень вподобань;
- 5) уявлення про дійсне і механізми селекції за критеріями значущості;
- 6) міру готовності й рішучості до реалізації власного «проекту життя»[29].

Головним чином цінності формуються на основі головних цілей, які ставить перед собою особистість. Отже, при дослідженні структури ціннісних орієнтацій особистості важливо розглянути співвідношення між цінностями та цілями. Цілі та цінності відіграють важливу роль в саморегуляції особистості, займаючи центральне становище в структурі її мотивації[15].

Ціннісні орієнтації забезпечують цілісність і стійкість особистості, визначають структуру свідомості, програми і стратегії діяльності, контролюють і організують мотиваційну сферу, інструментальні орієнтації на конкретні об'єкти і (або) види діяльності і спілкування як засіб досягнення мети.

Цінності втілюються в структуру особистості, де відбувається їх трансформація. Після трансформації деякі цінності залишаються для особистості цінностями суспільства, тобто чужими для неї. Інші суспільні цінності можуть стати власними цінностями особистості. Також існує категорія цінностей, що

виробляється самою особистістю (самоактуалізація, самовдосконалення, самоспостереження, самоконтроль тощо)[19].

Аналіз наукової літератури дав змогу встановити, що у ряді досліджень поняття «ціннісні орієнтації» збігається з термінами, які характеризують мотиваційно-смыслову сферу. А. Маслоу у своїх роботах фактично не розділяє поняття «цінності», «потреби» і «мотиви». За словами вченого потреби та цінності «представляють собою не дихотомію, а узгоджену ієрархію, тобто вони залежать один від одного» [19].

Вчені виявили, що у структурі ціннісних орієнтацій є два компоненти. Перший компонент – когнітивний, він охоплює сам процес прийняття цінностей суспільства. Другий компонент – емоційний, він охоплює саме переживання особи щодо ставлення до цінностей[30].

Система ціннісних орієнтацій особистості є багатофункціональною. Дана система виконує одночасно функції регуляції поведінки і визначення її мети, яка зв'язує в єдине ціле особистість і соціальне середовище.

Ціннісні орієнтації сприяють формуванню концепції життєвого шляху особистості, а також система цінностей обумовлює побудову життєвої стратегії людини. Наявність сформованої системи ціннісних орієнтацій забезпечує гармонію внутрішнього світу особистості, сприяє систематизації її знань, норм, стереотипів поведінки та самоствердженню особистості [11].

Суспільно диференційованою соціально-демографічною спільнотою є студентська молодь, яка вивчається у даній роботі. Існує багато стереотипів, в яких молодь сприймається як єдине ціле, але можна з впевненістю сказати, що молодь відрізняються один від одного. Студентські роки для молодої людини розглядаються як підготовка до майбутньої професійної діяльності та перша сходинка до зрілості. Саме у студентському віці відбувається остаточне формування особистості. Крім того, студентській вік є періодом інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій, що впливає на становлення характеру і особистості в цілому[9].

Для студентської молоді є характерною спрямованість на майбутнє та їх фізичні і розумові здібності, вони створюють певну впевненість в собі, що може перетворитись на певну самовпевненість. Також молоді притаманна характерна для даного віку переоцінка цінностей, так як їх моральні погляди тільки структуруються. Відсутність достатнього досвіду у молодих людей, юнацький максималізм, велика емоційна збудженість роблять період студентства досить складним, але саме в цей період уточнюються ціннісні орієнтації. Головними орієнтирами поведінки у молодому віці стають переконання, які формуються на основі наукових знань і життєвого досвіду та вони обумовлюють певну самостійність і незалежність від ситуаційних впливів[29].

Ерік Еріксон казав, що перебування у вищому навчальному закладі(ВНЗ) є «законодавчо закріпленою відстрочкою» у прийнятті особистістю ролі дорослого, яку він називав «психосоціальним мораторієм». На думку більшості авторів, саме період навчання вважається для індивіда найбільш важливим у плані того, що відбувається становлення людини як особистості в цей час особистісного та професійного самовизначення[16].

Сучасні дослідження ціннісних орієнтацій студентської молоді переконують, що у свідомості сучасної молоді (зокрема і студентської) формується тип особистості, яка передусім цінує себе і переконана, що її успіх у житті і тощо залежать в першу чергу саме від неї[12]. Буде доречно вказати, що орієнтація на власні сили та здібності вимагають від особи активної роботи над собою та постійного оволодіння знаннями.

Як зауважує О. Блискун можна помітити, що сучасна студентська молодь віддає значну перевагу матеріальному фактору в її ціннісних орієнтаціях. Підтверджує думку О. Блискуна у своїх роботах і А. Вінніченко. Автор зазначає, що у випускників навчальних закладів система ціннісних орієнтацій заснована на прагматичних цінностях. Дана ситуація помітно знижує спрямованість сучасної молоді на професійне зростання в умовах інтеграції і глобалізації світового простору[6].

Визначальна роль системи ціннісних орієнтацій, найбільш яскраво виявляється стосовно професійної діяльності. Деякі вчені зазначають, що професійно-важливі якості(ПВЯ) особистості походять від моральних якостей людини та від її ієрархії ціннісних орієнтацій.

За Т. Тітовою, особливості ціннісно-сислової сфери майбутнього психолога виявляються через зв'язок ціннісних орієнтацій, часової перспективи та свідомої особистісної саморегуляції. До структури ціннісно-сислової сфери майбутніх психологів входять ціннісні орієнтації, які відзначаються високим рівнем усвідомленості. Т. Тітова стверджує, що тільки за таких умов система ціннісних орієнтацій буде гармонійною та дієвою[28].

Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх психологів відбувається на етапі отримання освіти у ВНЗ та обумовлена впливом таких факторів, як спрямованість освітнього процесу на особистісно-професійний розвиток студентів як майбутніх спеціалістів та актуалізацію аксіологічних аспектів змісту освіти як суб'єктивної взаємодії учасників освітнього процесу[31].

1.2. Я-образ як психологічний феномен та його роль у студентській молоді

Студентські роки це важливий період у формуванні ціннісних орієнтацій, які мають значний вплив на особистість та її самооцінку, а отже сприяють розвитку власного «Я» через взаємодію з навколишнім світом.

Я-концепція – це система уявлень особи про себе, яка включає в себе усвідомлення людиною своїх інтелектуальних, фізичних, емоційних та інших особливостей. «Я-концепція» впливає на розвиток особи та забезпечує внутрішню погодженість особистості, сталість її поведінки [4].

Першим ідею «Я-концепції» запропонував та зробив вагомий внесок у її розвиток американський психолог Вільям Джемс. За його теорією глобальне, особистісне «Я» розглядалося як подвійне утворення, в якому з'єднуються Я-свідоме та Я-як об'єкт. У структурі особистості він виділив чотири складові та

розташував їх у порядку значущості: від нижчої – до вищої, від фізичної – до духовної [1].

Англійський психолог Р. Бернс у своїй роботі «Розвиток Я-концепції і виховання» дає визначення поняттю «Я-концепції» як сукупності уявлень та установок індивіда, спрямованих на себе, в поєднанні з оцінкою. Він зазначає, що «Я-концепція» може бути позитивною та негативною. Позитивною «Я-концепцією» називають ту яка пов'язана з позитивним ставленням до себе, адекватною самооцінкою та відчуттям власної цінності. Негативною «Я-концепцією» називають у випадку , якщо у індивіда помітне негативне самоставлення , неприйняття себе та неадекватно низька самооцінка [14].

Карл Роджерс , представник гуманістичної психології, вважав «Я-концепцію» основним компонентом структури особистості. У його роботах зазначалось , що «Я-концепція» постає як найважливіша детермінанта реакцій у відповідь на оточення. А також те що разом з «Я-концепцією» у людини розвивається потреба у позитивному відношенні до себе з боку оточуючих. Поведінку К.Роджерс розглядав як спробу досягти узгодженості «Я-концепції»[14].

Зазвичай Я-концепція це дуже стійка конструкція, але незважаючи на свою стійкість, «Я-концепція» - може змінюватися і змінюється. Зазвичай на зміну впливають такі фактори як контакти зі «значущими іншими» те, що значущі люди про нас думають сильно впливає на наші уявлення про себе і ставлення до самого себе. Іншими факторами є загальний емоційний фон, зіставлення наявного і бажаного (наприклад, зіставлення Я-реального і Я-ідеального) та внутрішні вигоди [4].

«Я-концепція» включає в себе три компоненти: когнітивний , емоційно-оцінний та поведінковий компоненти. До емоційно-вольового компоненту «Я концепції» відносять самооцінку , рівень домагань та самоставлення . Частіше всього емоційний компонент розкривається через самооцінку. За концепцією В. Джемса самооцінка окреслюється як ставлення реальних досягнень індивіда до його домагань. Джерелом оціночних значень індивіда є його соціокультурне

оточення. Часто люди схильні оцінювати себе так, як, на їх думку, їх оцінюють інші особи. Самосприйняття і самоствавлення людини формується відповідно до самооцінки.

Поведінковий компонент – це потенційна поведінкова реакція, яка виникає у результаті взаємодії когнітивного та емоційно-оцінного компонентів. До поведінкового компоненту «Я-концепції» відносять саморегуляцію та самоконтроль.

Образ «Я» відноситься до когнітивної складової Я-концепції. Розповсюдженою думкою людей є те що Я-образ це те саме що і «Я-концепція». Однак варто зазначити, що «Я-концепція» та образ «Я» не є тотожними поняттями. «Я-концепція» це більш широке поняття ніж образ «Я».

Я-образ – це уявлення індивіда про самого себе. Можна сказати, що це особистість, яка вона є в єдності всіх сторін її буття. Я-образ є складним психічним явищем, що виникає у людини як результат самопізнання та формування ставлення до себе.

Образ «Я» це продукт самосвідомості, тобто вияву усвідомлення і оцінки індивідом себе як суб'єкта практичної та теоретичної діяльності, ідеалів та переконань, що мотивують активність. Тобто, «Я» образ це суб'єктивне відображення об'єктивного стану особи в системі реальних стосунків із світом.

Я-образ як психологічний феномен має певну структуру, в якій кожен елемент займає певне місце. Структура образу Я включає в себе опис стійких якостей і мінливих ознак, самооцінку окремих якостей і особистості в цілому, самовизначення та реальну поведінку як практичне ставлення до себе та інших.

Стабільність та цілісність образу «Я» пов'язана зі ступенем гармонійності взаємовідносин із навколишнім світом. Гнучкість соціальної координації дій кожної зрілої особистості ґрунтується на здатності формувати образ Я [14].

При аналізі літератури мною було помічено, що було накопичено велику кількість спроб поділу «Я» на окремі види і кожен автор відповідно до завдань у своїх дослідженнях виокремлював нові види «Я». У даному дослідженні, я

виділяю в Я-образі особистості такі елементи, як: «Я-реальне», «Я-ідеальне», «Я-фізичне», «Я-психічне», «Я-соціальне» та «Я-духовне».

«Я-реальне» – це уявлення особи про себе на даний момент, те як вона сприймає свої здібності, ролі, актуальний статус у суспільстві, тобто та якою вона є насправді. За Р. Бернсом «Я-ідеальне» - це уявлення людини про себе як про такий ідеал, яким би індивіду хотілось стати в результаті реалізації всіх своїх можливостей. Якщо «Я-реальне» та «Я-ідеальне» різко відрізняються, то їх низький збіг породжує низьку самооцінку, високу тривожність та депресивність. Також різка розбіжність між цими двома поняттями може призвести до спотворення реальності та породжувати певні труднощі.

«Я-соціальне» або як ще його називають «Я-дзеркальне» - це уявлення індивіда щодо думок про нього з боку інших людей та про міжособистісні відносини та норми поведінки у суспільстві. Теорію «Дзеркального-Я» запропонував представник символічного інтеракціонізму Чарльз Кулі. Ч.Кулі писав: «Подібно до того, як ми бачимо в дзеркалі своє обличчя, фігуру та одяг і вони виступають об'єктом нашого інтересу, тому що належать нам... так і в своїй уяві ми намагаємося уявити, як в думках інших людей представляється наша зовнішність, манери, цілі, вчинки, характер, друзі і т. ін., і це певним чином впливає на нас» [26].

«Я-психічне» - це уявлення людини про свій внутрішній світ. «Я-фізичне» — уявлення людини про своє власне тіло, здоров'я, фізичні здібності та зовнішні дані. «Я-духовне» – це набір релігійних, філософських та моральних установок людини.

Головна функція образу “Я” полягає у тому, щоб забезпечити інтегрованість, цілісність, індивіда, його особистісну сутність та досягти суб'єктивної гармонійності[5].

Під час навчання у вищому навчальному закладі у студента починається етап формування власної професійної ідентичності. Даний етап пов'язаний з доповненням Я-образу студента і опануванням таких нових рольових позицій як «студент» та «майбутній спеціаліст». Образ «Я-професіонал» є компонентом

Я-образу та складається з ідеального уявлення студента про майбутню професію, з реального уявлення студента про обрану професію та професійної самооцінки. Ідеальне та реальне уявлення студента виникає під час навчання студента у ВНЗ та додаткових курсах з отримання та підвищення кваліфікації [17].

Професійна самооцінка – це центральний компонент професійної самосвідомості особистості і формується він під впливом результатів, яких людина досягла у своїй діяльності та змісту професійної діяльності.

Вчені виділяють три основні етапи формування позитивного образу «Я-як професіонал» у студентів:

1. формування у майбутніх спеціалістів ідеальної моделі «професіонал» за допомогою професійних міжособистісних відносин у вигляді транслявання особистого і професійного досвіду викладача;

2. актуалізація уваги особистості майбутнього спеціаліста на порівняння свого реального та ідеального образів «Я-професіонал», за допомогою міжособистісних відносин у вигляді діалогу між викладачем та майбутніми фахівцями;

3. стимуляція особистісного зростання та самовдосконалення майбутніх фахівців для досягнення ідеального образу «Я-професіонал».[17]

Для психологів-першокурсників характерним є мотив «цікавості» та їм притаманна певна невпевненість у можливостях успіху у обраній професії. Саме у період навчання студенти визначаються чи подобається обрана ними професія чи підходять вони для того, щоб працювати у ній. Допомагають це визначити професійні практики у кінці кожного курсу, а також практичні заняття з використанням та моделюванням реальних ситуацій. Частіше всього психологів-першокурсників можна описати, як: впевнених у виборі професії та закладу навчання, вони володіють цілеспрямованістю, зібраністю, самостійністю, та здатністю критично оцінювати свою діяльність [17].

Висновки до 1 розділу

У першому розділі моєї дипломної роботи, були охарактеризовані такі поняття, як «Я-концепція», Я-образ, цінності та ціннісні орієнтації. Було розглянуто з точки зору різних наукових поглядів, поняття «Я-концепції» та «Я-образу», їх відмінності та компоненти.

Було детально розглянуто поняття «цінностей» та «ціннісні орієнтації». Крім того було визначено фактори, які впливають на формування ціннісних орієнтацій особистості, а також на виникнення Я-образу. Також було розглянуто питання ціннісних орієнтацій у сучасної студентської молоді.

Отже, ціннісні орієнтації ми розглядаємо як ієрархічну систему певних соціальних установок. Вони формуються на основі головних цілей, які ставить перед собою особистість. Студентські роки розглядаються як підготовка до майбутньої професійної діяльності та перша сходинка до зрілості. Було виявлено, що професійно-важливі якості особистості походять від її ієрархії ціннісних орієнтацій, як раз ціннісні орієнтації та професійно-важливі якості формуються та структуруються під час навчання у вузі.

Я-образ у даній роботі ми розглядаємо, як когнітивний компонент «Я-концепції», який є складним психічним явищем, що виникає у людини як результат самопізнання та формування ставлення до себе. Було також розглянуто такі компоненти Я-образу, як: «реальне-Я», «ідеальне-Я», «соціальне-Я», «фізичне-Я», «духовне-Я» та «матеріальне-Я».

У студентів-психологів у період навчання у ВНЗ починає формуватися ще один компонент Я-образу «Я-як професіонал», який складається у свою чергу з ідеального та реального уявлення особистості про майбутню професію та професійної самооцінки. У період навчання студенти визначаються чи подобається обрана ними професія, у них починають формуватися ПВЯ, які вони частково запозичують зі свого оточення.

Після теоретичного аналізу наукових джерел можна зробити висновок, що образ «Я» та сформована система ціннісних орієнтацій людини забезпечують

гармонію та цілісність особистості. Обидва поняття формуються під час перебування людини в соціуму , тобто соціалізації. Вивчення Я-образу та ціннісних орієнтацій у психологів-першокурсників дає змогу встановити

Варто зазначити , що вплив ціннісних орієнтацій на становлення особистості необхідно розглядати у структурі самосвідомості, життєвих відношень особистості до світу в цілому. Тоді як Я-образ є продуктом самосвідомості.

Підсумовуючи все вище сказане можна зробити припущення, що Я-образ та ціннісні орієнтації особистості нерозривно пов'язані між собою.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ Я-ОБРАЗУ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

2.1. Методики дослідження

Для перевірки дослідження зв'язку Я-образу з ціннісними орієнтаціями, досягнення мети, поставлених задач та перевірки гіпотези було використано комплекс методів. Було використано такі загальнонаукові методи як теоретичний аналіз наукових джерел, порівняння, синтез та узагальнення, а також психодіагностичні методики для емпіричного дослідження. Кількісне опрацювання відбувалось за допомогою методу статистичної обробки даних.

Під час проведення емпіричного дослідження було використано такі методи як методика «Ціннісні орієнтації» Мілтона Рокича (Додаток А), «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (на основі методики О. Фанталової у модифікації І. Субашкевич)(Додаток Б), методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської)(Додаток В), опитувальник «Хто Я?» Куна та Макпартлен (Додаток Г).

Методика «Ціннісні орієнтації» Мілтона Рокича (Додаток А) спрямована на вивчення ціннісно-мотиваційної сфери особистості. Респонденту надаються два списки цінностей по 18 у кожному. У першому списку(А) представлені термальні цінності, такі як активне діяльне життя, життєва мудрість, наявність хороших друзів, творчість, щасливе сімейне життя, впевненість у собі, цікава робота, розваги, краса природи, матеріально-забезпечене життя, здоров'я (психічне та фізичне), любов, суспільне визнання, пізнання, продуктивне життя, розвиток, свобода, щастя інших. У другому списку(Б) представлені інструментальні цінності, такі як вихованість, акуратність, високі запити, життєрадісність, ретельність, незалежність, непримиренність до недоліків у собі й інших, освіченість, відповідальність, раціоналізм, сміливість у відстоюванні

свої думки, своїх поглядів, самоконтроль, терпимість, тверда воля, чесність, ефективність, широта поглядів та чуйність.

Респондент має надати кожній цінності порядковий номер від 1 до 18. Аналіз результатів за даною методикою дає можливість оцінити життєві ідеали, ієрархію життєвих цілей, цінностей-засобів та уявлень про норми поведінки, які людина розглядає як зразок.

Отримана в результаті дослідження індивідуальна ієрархія цінностей може бути поділена на три рівні групи:

- улюблені цінності, значущі (з 1 по 6);
- індиферентні, байдужі (7-12);
- відкидані, незначні (13-18).

Методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш.Шварца (Додаток В) складається з 58 цінностей які потрібно оцінити від -1 до 7 («-1» це протилежно принципам, які Ви дотримуєтесь, «7» - винятково важлива цінність як керівний принцип Вашого життя). Визначає 10 мотиваційних типів, утворених цінностями, кожному з цих типів відповідає деяка мотиваційна мета. Ці типи орієнтують конкретні дії особи та задають загальну спрямованість життєдіяльності людини.

1) Саморегуляція. Мотиваційна мета - незалежні, автономні думки і дії, керівництво власними поглядами. Цінності: свідомість існування, мудрість, самостійність, цілеспрямованість, самостійна постановка цілей, відповідальність, успіх.

2) Стимулювання. Мотиваційна мета - новизна і змагання в житті. Цінності: свобода, творчість, різноманітне життя, широта поглядів, відвага, життєрадісність, допитливість.

3) Гедонізм. Мотиваційна мета - задоволення, чуттєва насолода, насолода життям. Цінності: насолода життям, турбота про себе, охайність, задоволення.

4) Досягнення. Мотиваційна мета - досягнення особистого успіху за допомогою прояву компетентності, отримання соціального схвалення. Цінності: насиченість життя, самоповага, здоров'я, компетентність, репутація, інтелект.

5) Влада. Мотиваційна мета - досягнення соціального статусу, престижу і панування над людьми. Цінності: соціальна влада, багатство, соціальне визнання, влада, впливовість.

6) Безпека. Мотиваційна мета - стабільність, безпека і гармонія суспільства, сім'ї та самого індивіда. Цінності: рівність, соціальний порядок, національна безпека, мир на Землі, традиції, безпека сім'ї, соціальна справедливість.

7) Конфорність. Мотиваційна мета - обмеження дій і спонукань, що заподіюють шкоду іншим і порушують соціальні очікування і норми. Цінності: ввічливість, самодисципліна, помірність, смирення, повага старших, прийняття життя, яким воно є, чесність, слухняність.

8) Традиції . Мотиваційна мета - повага і підтримка звичаїв, прийняття і визнання ідей, існуючих в певній культурі, релігії. Цінності: духовність, почуття вдячності, єднання з природою, захист навколишнього середовища, доброзичливість, благочестя, релігійність.

9) Доброзичливість. Мотиваційна мета - підтримка і підвищення благополуччя людей, з якими людина перебуває у постійному контакті, підтримує близькі стосунки. Цінності: справжня любов, вірна дружба, естетична насолоду, відданість, поблажливість.

10) Самоорієнтація. Мотиваційна мета - розуміння, терпимість і підтримка благополуччя всіх людей, природи та власного «Я». Цінності: згода з самим собою, недоторканність внутрішнього світу.[7]

Методика «Рівень співвідношення «цінностей» і «доступності» в різних життєвих сферах» (на основі методики О. Фанталової у модифікації І. Субашкевич) (Додаток В) призначена для розпізнавання внутрішніх конфліктів між бажаним і доступним. У даній методиці використовують термінальні цінності , виокремлені Мілтоном Рокичем. Складається дана методика з 12 цінностей та трьох матриць у яких потрібно провести порівняння між запропонованими цінностями.

Порівняння в першій матриці проводяться на підставі того, що представлені в списку цінності мають для людини різну значущість, різну міру привабливості.

Тобто респондент повинен обрати *найважливішу* для нього цінність . Порівняння у другій матриці проводяться на підставі того, щоб визначити які з представлених цінностей є для респондента доступнішими в житті. Порівняння у третій матриці проводяться на підставі того, що деякі з представлених цінностей є більш значущими для професійної діяльності людини.

Модифікована І.Субашкевич версія методики може використовуватися для представників будь-яких професій, але, найактуальнішим її застосування є при діагностиці внутрішнього ціннісного конфлікту в представників професій типу «людина – людина»[27]. До типу «людина-людина» належать такі професії як лікар, вчитель, поліцейський, продавець та психолог.

Опитувальник «Хто Я?» М. Куна та Т. Макпартлен (Додаток Г) використовується для вивчення змістовних характеристик ідентичності особистості. Запитання "Хто Я?" безпосередньо пов'язане з характеристиками власного сприйняття людиною себе, тобто Я-образом. Методика "Хто Я?" є нестандартизованим самоописом з відкритою формою та кількістю відповідей. Респондент надає відповідь на запитання «Хто Я?» та потім оцінює кожну якість як позитивну «+» , негативну «-» , неоднозначну «±» або якщо не може оцінити «?». Отриманий перелік відповідей на запитання розглядається з точки зору двох категорій суджень: об'єктивної і суб'єктивної. В ході змістовного аналізу методики «Хто Я?» вивчаються такі особистісні прояви респондентів як:

- особливості статевої ідентичності (ставлення до неї);
- особливості самооцінки ідентичності;
- рівень рефлексії;
- особливості тимчасової ідентичності.[7]

2.2. Результати дослідження та інтерпретація результатів

Одним із завдань моєї кваліфікаційної роботи є емпіричне дослідження зв'язку між Я-образом та ціннісними орієнтаціями у психологів-першокурсників. У результаті проведеного емпіричного дослідження було

отримано результати представлені нижче. Крім того, за отриманими кількісними даними були побудовані таблиці та діаграми, результати яких підлягали якісному аналізу.

За допомогою методики «Діагностика ціннісних орієнтацій» М. Рокича було встановлено домінуючі ціннісні орієнтації у студентів-психологів. Середні показники термінальних та інструментальних цінностей були подані в таблицях 2.2.1. та 2.2.2.

За результатами дослідження можна поділити термінальні цінності на три групи: улюблені цінності, значущі (з 1 по 6); індиферентні, байдужі (7-12) та відкидані, незначні (13-18). Поглянувши на таблицю 2.2.1, можна побачити, що до значущих психологи-першокурсники віднесли такі цінності як: «Активне діяльне життя», «Здоров'я(психічне та фізичне)», «Матеріально забезпечене життя», «Розвиток», «Пізнання» та «Упевненість у собі».

Серед даних цінностей домінуючою є «Активне діяльне життя». Активне діяльне життя характеризується повнотою та емоційною насиченістю життя. У наш непростий для всіх час студентська молодь почала цінувати кожен безтурботну хвилину і прагне жити на повну та не боятись завтрашнього дня, що є повністю закономірним бажанням. Здоров'я є однією головних складових нашого життя, яка впливає на всі його сфери. Молодь прагне бути здоровою як у фізичному так і психічному плані, адже це є запорукою подальшої особистої успішності.

Бажання матеріально-забезпеченого життя можна оцінити як такий собі прояв свободи. Сучасна молодь частіше всього віддає перевагу матеріальним цінностям і матеріальному забезпеченню, вони прагнуть швидше отримати певну незалежність від інших людей (наприклад, батьків) і жити на повну.

До байдужих цінностей за ранжуванням респондентів відносяться такі термінальні цінності як: «Цікава робота», «Продуктивне життя», «Творчість», «Любов», «Тверда воля» та «Наявність гарних і вірних друзів». Респонденти віднесли ціннісні орієнтації «Цікава робота» та «Творчість» до групи індиферентних цінностей, адже зараз молодь скоріше віддає перевагу власному

матеріальному забезпеченню і часто робота, яка є цікавою для людини, у якій вона може використати свій творчий потенціал, не забезпечує високий дохід . Тому частіше всього між цікавою та творчою роботою та роботою яка забезпечує високий дохід, молодь скоріше зробить вибір на користь другого варіанту.

До групи байдужих цінностей студенти також відносять «Любов» та «Наявність гарних та вірних друзів» , адже зараз молодь більше надає перевагу повній незалежності від інших людей, як в матеріальному так і моральному плані. Варто зазначити , що у сучасному світі існує певна негативна тенденція до швидкоплинних дружніх та романтичних відносин, тому любов та наявність друзів не є надважливою цінністю для опитаних респондентів.

До незначних цінностей було віднесено: «життєву мудрість(зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом)» , «щасливе сімейне життя», «суспільне визнання» , «розваги» , «краса природи та мистецтва» та «щастя інших». Те що ціннісна орієнтація «Щасливе сімейне життя» знаходиться в групі незначних цінностей, на мою думку, пов'язане з тим що першокурсники на даному етапі не бажають та не готові брати відповідальність за життя іншої людини так як вони тільки нещодавно почали самостійно відповідати за власне життя.

Ціннісна орієнтація «Розваги» обрали домінуючою цінністю незначна кількість респондентів. Так склалося багато у чому через те, що зараз під час військових дій у країні молодь розуміє, що необтяжливе проведення часу в даних умовах є не на часі , адже кожна хвилину по всій країні гинуть люди та тварини. Така цінність, як «Щастя інших» отримала найнижчий ранг , з певного боку через деякий егоїзм людей. Все таки найбільше люди хвилюються про себе та найближчих рідних і це цілком нормально. Для нас власні проблеми завжди є найважливішими , а щасливі митті тим паче. Тому не дивно, що щастя інших людей цікавить людей найменше.

**Показники ранжування термінальних цінностей за методикою
«Ціннісні орієнтації» М. Рокича у психологів-першокурсників**

№	Термінальні цінності	Середнє значення	Ранг
1	Активне діяльне життя (повнота й емоційна насиченість життя).	5,025	1
2	Життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом).	11,47	13
3	Здоров'я (фізичне й психічне).	5,42	2
4	Цікава робота.	7,82	7
5	Краса природи й мистецтва (переживання прекрасного в природі й у мистецтві).	14,4	17
6	Любов (духовна й фізична близькість із коханою людиною).	9,25	10
7	Матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних ускладнень).	6,62	3
8	Наявність гарних і вірних друзів.	9,82	12
9	Суспільне визнання (повага навколишніх, колективу, товаришів по роботі).	12,15	15
10	Пізнання (можливість розширення своєї освіти, світогляду, загальної культури, інтелектуальний розвиток).	7,35	5
11	Продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей).	8,05	8
12	Розвиток (робота над собою, постійне фізичне й духовне вдосконалювання).	6,65	4
13	Розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків).	12,9	16
14	Воля (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках).	9,5	11
15	Щасливе сімейне життя.	11,95	14
16	Щастя інших	15,75	18
17	Творчість (можливість творчої діяльності)	9,15	9
18	Упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів).	7,65	6

У наведеній нижче таблиці 2.2.2 було розглянуто та проранговано інструментальні цінності особистості .

**Показники ранжування інструментальних цінностей за методикою
«Ціннісні орієнтації» М. Рокича у психологів-першокурсників**

№	Інструментальні цінності	Середнє значення	Ранг
1	Акуратність (охайність), уміння тримати в порядку речі, порядок у справах.	7,15	3
2	Вихованість (гарні манери).	9,27	9
3	Високі запити (високі вимоги до життя й високі домагання).	9,6	10
4	Життєрадісність (почуття гумору).	7,35	4
5	Ретельність (дисциплінованість).	9,7	11
6	Незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче).	7,57	5
7	Непримиренність до недоліків у собі й інших.	13,62	18
8	Освіченість (широта знань, висока загальна культура).	6,55	2
9	Відповідальність (почуття обов'язку, уміння дотримуватися слова).	8,5	6
10	Раціоналізм (уміння здорово та логічно мислити, приймати раціональні рішення).	8,57	7
11	Самоконтроль (стриманість, самодисципліна).	9,05	8
12	Сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів.	9,87	13
13	Тверда воля (уміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами).	9,8	12
14	Терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їхні помилки й омани).	12,9	17
15	Широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички).	12,07	16
16	Чесність (правдивість, щирість).	10,25	14
17	Ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі).	5,97	1
18	Чуйність (дбайливість).	11,37	15

Результати ранжування інструментальних цінностей, було також поділено на три групи. До значущих цінностей відносяться: «Ефективність у справах»,

«Освіченість», «Акуратність» , «Життєрадісність», «Незалежність » та «Відповідальність». Перший ранг займає така інструментальна цінність як «Ефективність у справах». Ефективність у справах є незамінною складовою для досягнення успіху, вона дозволяє ефективно розподіляти час та продуктивно виконувати різноманітні задачі, що також у подальшому сприяє досягненню матеріальної забезпеченості. Крім того працьовитість завжди цінується у професійному плані(кар'єрі) та і у навчанні.

Для респондентів освіченість, на мою думку, виявляється не скільки у наявності диплому , а скоріше у знаннях, умінні користуватися інформацією , кругозорі та обізнаності у різних актуальних для нашого часу темах. «Акуратність» є завжди актуальною цінністю , адже порядок та пунктуальність дуже ціняться як зараз так і раніше. Підтримання порядку в житті та справах дозволяє оперативно виконувати різні задачі та досягати поставлених цілей.

Студенти обрали «Життєрадісність» однією з провідних цінностей , адже життєрадісні люди частіше досягають успіху в своїх справах і цілях та долають перешкоди більш легко за рахунок вміння шукати у всьому щось позитивне. Така цінність як «Незалежність» є актуальною для студентів-першокурсників , адже вони вступили на першу сходинку дорослого життя і тому цінують кожен свій незалежний від інших людей вибір. Крім того зараз під час повномасштабного вторгнення незалежність у думках, вміння критично мислити і фільтрувати інформацію є надзвичайно важливим для кожної людини. Ціннісна орієнтація «Відповідальність» є важливою для молоді , адже відповідальна людина це та на яку можна покластися , яка виконує справи вчасно та з усією серйозністю. Молодь прагне бути відповідальними людьми і щоб їх такі оточували.

До індиферентних цінностей за даними дослідження відносяться такі цінності як «Раціоналізм (уміння здорово та логічно мислити, приймати обмірковані, раціональні рішення)», «Самоконтроль», «Вихованість», «Високі запити» , «Ретельність» та «Тверда воля» , тобто уміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами. Уміння логічно мислити та приймати раціональні рішення є надзвичайно важливим у сучасних умовах нашого буття. Хоча дану

ціннісну орієнтацію респонденти і віднесли до групи індивідуальних, але зараз необхідно вміти обмірковувати, фільтрувати інформацію та приймати раціональні рішення від цього може залежити життя не однієї людини.

До незначних цінностей за думкою респондентів відносяться: «Сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів», «Чесність», «Чуйність», «Широта поглядів», «Терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їхні помилки й омани)» та «Непримиренність до недоліків у собі й інших». Така ціннісна орієнтація як «Чуйність» зайняла доволі низький ранг через егоїзм людей та молоді. Можна провести паралель з такою термінальною цінністю як «щастя інших», що також зайняла низький ранг у ранжуванні. Молодь за два роки карантину та за рік повномасштабного вторгнення мала небагато шансів для міжособистісного спілкування, так як спочатку ми перебували на карантині, потім з поняття безпеки сиділи вдома. Тому через дані причини вони втратили можливість розвинути свою чуйність та занепокоєння станом інших. Хоча у зв'язку з теперішніми подіями все більше молодих людей цікавить доля інших, вони стають волонтерами, які допомагають людям і тваринам, і з часом, на мою думку, ситуація зміниться і вище описані цінності будуть займати все вищі ранги.

Найменший ранг(18) серед представлених цінностей займає «Непримиренність до недоліків у собі й інших». У зв'язку з ситуацією в країні дана ціннісна орієнтація займає таке місце через те що люди стараються не зважати на недоліки інших. Надто гостре реагування на них сприяє збільшенню конфліктних ситуацій, що заважає загальній цілісності та згуртованості, тому молодь все більше намагається не зважати на власні та чужі недоліки.

Під час аналізу результатів, отриманих за допомогою методики «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (Рис. 2.2.1) було встановлено, що більшості респондентів – 27,5%, притаманний такий мотиваційний тип як «Досягнення», що вказує на те, що респонденти прагнуть досягнення особистого успіху за допомогою прояву компетентності. Даним

особам притаманні такі цінності як насиченість життя, самоповага, здоров'я, компетентність та інтелект.

«Самоорієнтацію» обрали 20% опитувальних, що говорить про те, що визначальна мета цих осіб полягає у розумінні природи та власного «Я і підтримці благополуччя людей». 10% респондентів притаманний такий тип як «Саморегуляція», тому для них важливими факторами є мудрість, самостійність, цілеспрямованість, самостійна постановка цілей та відповідальність.

Така актуальна у нас цінність як «Безпека» переважає у 17,5% респондентів. Для таких особистості важливим у житті стабільність, безпека і гармонія в суспільстві. Для 7,5% респондентів важливим є досягнення престижу та соціального статусу. Такі цінності як авторитет, багатство, соціальна влада належать до такого мотиваційного типу як «Влада».

Такі цінності як «Гедонізм» та «Прихильність» обрали по 2% респондентів. Для індивідів у яких переважає мотиваційний тип «Гедонізм» важливим фактором є насолода кожним моментом життя, а ось ті у кого переважаючим типом є «Прихильність» поцінують справжню любов та вірних друзів.

Для 2,5% опитуваних самодисципліна, ввічливість та слухняність грають значну роль у житті, тому для даних індивідів переважаючим є «Конфорний» мотиваційний тип. У жодного респондента не було виявлено переважаючим «Традиційний» мотиваційний тип.

Отже, за результатами даної методики для більшості респондентів є важливим такі ціннісні орієнтації як: «Досягнення», «Самоорганізація» та «Безпека», тоді як «Традиції» втрачають свою актуальність у системі ціннісних орієнтацій.

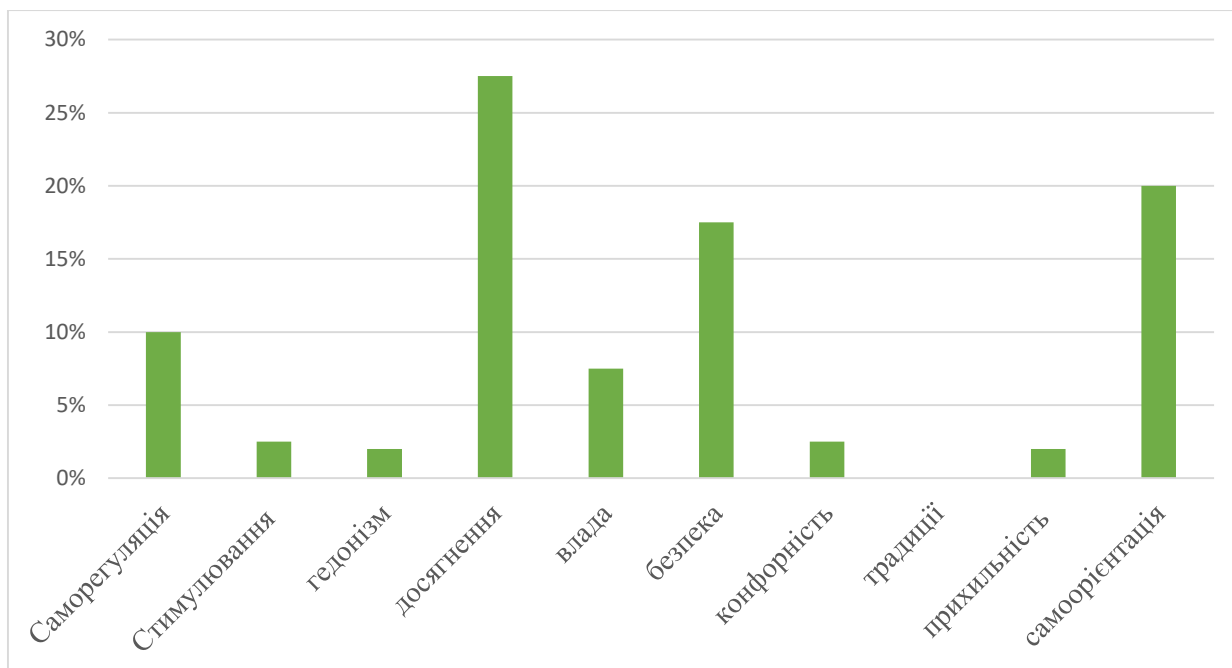

Рис. 2.2.1. Відсоткове співвідношення індивідуальних цінностей психологів-першокурсників за методикою Ш.Шварца

Можна прослідкувати зв'язок між результатами даної методики та методики «Ціннісних орієнтацій» Рокича. За результатами обох методик домінуючими цінностями для психологів-першокурсників є здоров'я, активне життя та компетентність, ефективність у справах. А ось в групу незначних цінностей можна віднести такі ціннісні орієнтації, як: ввічливість, чесність, чуйність, наявність вірних друзів та любові. Отже, поглянувши на результати методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича та «Діагностика індивідуальних цінностей» за Ш.Шварцом можна прийти до висновку, що психологи-першокурсники віддають перевагу власному здоров'ю та активному проживанню життя з постійним розширенням знань та кругозору.

На рис.2.2.2 представлені середні показники виборів дванадцяти понять-цінностей за методикою «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» Фанталової у модифікації І. Субашкевич.

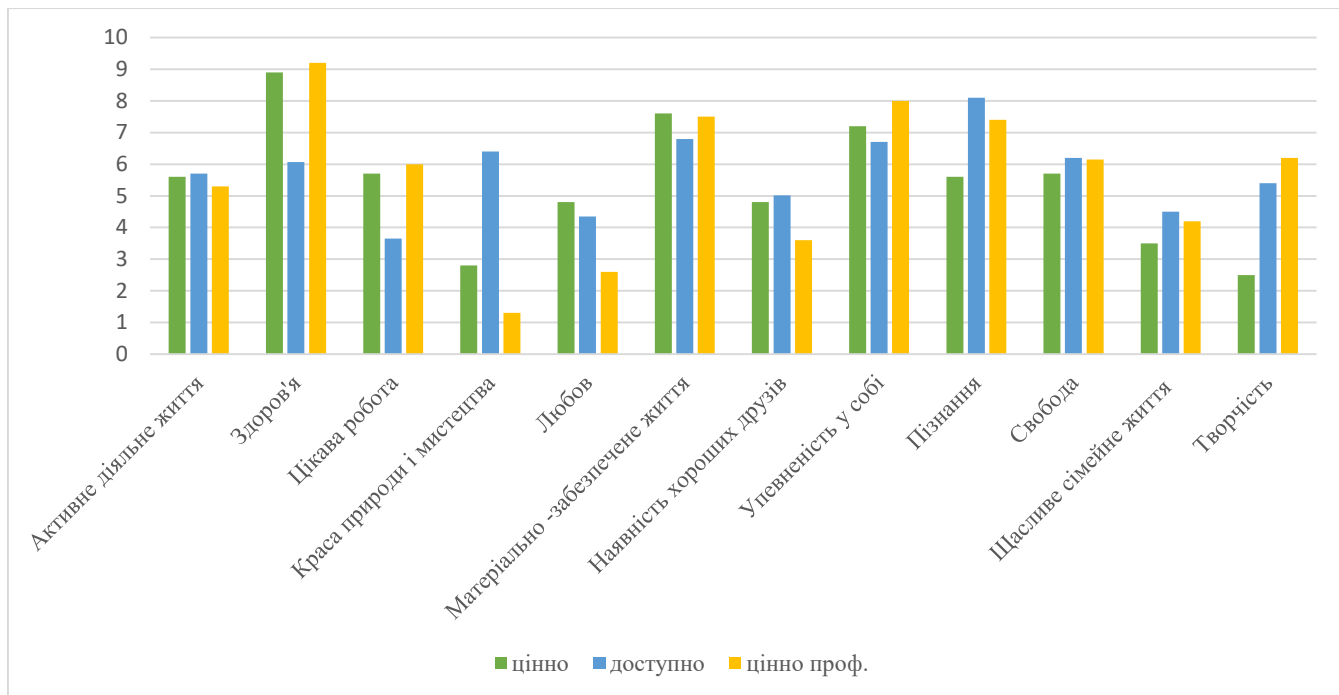

Рис.2.2.2. Співвідношення середніх показників суми виборів цінностей за методикою Фанталової у модифікації Субашкевич

Було визначено, що опитані студенти-психологи віддають перевагу таким цінностям, як: «здоров'я (психічне та фізичне)», «матеріально забезпечене життя», «упевненість у собі» та «свобода як незалежність у вчинках і діях». Поглянувши на діаграму можна резюмувати, що для більшості дані цінності є значимими, але не доступними на даний момент. Найбільш доступною цінністю першокурсники назвали «пізнання», тобто можливість отримувати нові знання та розширювати власний кругозір. Цінністю, яка є найбільш значущою для професійної діяльності, респонденти назвали «Здоров'я(психічне та фізичне)».

Така цінність як краса природи і мистецтва має велику розбіжність між «цінністю» і «доступністю», за відповідями респондентів ми встановили, що вона є для них не надто важливою, але однією з найбільш доступних. Також однією із найбільш доступних цінностей для респондентів є «Пізнання», дана ціннісна орієнтація є не тільки доступною, а і значущою для професійної діяльності психолога. Адже професія психолога передбачає постійне навчання протягом життя та удосконалення своїх навичок.

А ось така цінність як здоров'я є надзвичайно важливою для студентів-психологів як в звичайному так і у професійному житті, але не повністю

доступною. У такій самій ситуації ціннісна орієнтація «Цікава робота» вона є най недоступнішою цінністю із перелічених вище. Студенти обрали дану ціннісну орієнтацію недоступною через те, що є певна думка, що цікава для людини робота рідко приносить їй високий дохід. За результатами даної методики та попередніх можна помітити те, що матеріально-забезпечене життя є однією з найбільш домінуючих ціннісних орієнтацій у сучасної молоді, тому віддаючи перевагу даній цінності, студенти вважають «цікаву роботу» недоступною для них.

Упевненість у собі для респондентів є однією з найбільш значущих цінностей для професійної діяльності. На думку опитаних упевненість у собі дозволяє ефективно працювати в подальшому з майбутніми клієнтами, адже упевнена людина може адекватно оцінити власні навички та знання, що дозволяє, наприклад, встановити відповідну вмінням плату за сеанс та інше.

Найбільш збалансованими між ціннісним, доступним та ціннісним у професійному плані для студентів є такі ціннісні орієнтації як: «активне діяльне життя», «матеріально-забезпечене життя» та «свобода». Найбільшу різницю між ціннісним та доступним мають такі ціннісні орієнтації, як: «здоров'я», «цікава робота» та «творчість».

Далі перейдемо до дослідження компонентів Я-образу в психологів-першокурсників з нашої вибірки. Таблиця 2.2.3 зображує результати, які вийшли після кількісної обробки опитувальника М. Куна та Т. Макпартлен «Хто Я?».

Завданням респондентів було надати якнайбільше відповідей на питання «Хто Я?». Було підраховано, що разом респонденти надали приблизно 276 відповідей. Тобто в середньому кожен опитаний надав по 7 відповідей на дане запитання.

**Відсоткове співвідношення показників компонентів Я-образу
психологів-першокурсників**

Компоненти Я-образу	Кількісне значення (кількість відповідей)	%
Соціальне-Я	145	52,5
Комунікативне-Я	24	8,6
Фізичне Я	53	19,20
Матеріальне Я	5	1,81
Діяльне-Я	13	4,7
Рефлексивне Я	15	5,4
Перспективне -Я	21	7,6

Після обробки результатів , їх було поділено на компоненти Я-образу. Такий компонент як соціальне-Я включає у себе такі показники, як : позначення статті(наприклад, хлопець чи дівчина , чоловік , жінка) , навчально-професійна рольова позиція (студент, психолог, майбутній спеціаліст), сімейна належність що виявляється через позначення сімейної ролі(наприклад, дочка, син, сестра , брат , тітка та інші), етнічно-регіональна ідентичність (українка(нець), громадянин) , світоглядна ідентичність (наприклад, віруюча та християнин(ка) та групова приналежність(наприклад, фанат).

Комунікативне-Я включає в себе дружбу або коло друзів, сприйняття себе членом групи друзів (одинокий, у мене багато друзів) та спілкування, особливості та оцінка взаємодії з людьми.

Матеріальне-Я має на увазі під собою різні аспекти: опис своєї власності (маю квартиру, машину), оцінку своєї забезпеченості, ставлення до матеріальних благ (бідний, люблю гроші), ставлення до зовнішнього середовища (люблю море, не люблю погану погоду).

Фізичне-Я включає у себе опис своїх фізичних даних, зовнішності (досить приваблива) та опис своїх фізичних даних, включаючи опис зовнішності,

хворобливих проявів і місця розташування(наприклад, я блондинка, синьоока, у мене бліда шкіра).

Діяльне-Я – це заняття, діяльність, інтереси, захоплення (люблю розв'язувати складні задачі), самооцінка здатності до діяльності, самооцінка навиків, умінь, знань, компетенції, досягнень, (добре плаваю, розумний, працездатний, знаю різні мови).

Перспективне - Я включає у себе наприклад, я майбутній психолог, майбутня дружина та кохана жінка, майбутня матір та інше. Рефлексивне- Я включає у себе персональну ідентичність (весела , життєрадісна, добра) та глобальне, екзистенціальне «Я».

Вище зазначені приклади були взяті із реальних відповідей респондентів. Більшість респондентів своїми відповідями виділили «Соціальне-Я» , адже більша кількість опитаних відповіли на задане питання актуальною для них рольовою позицією «студент(ка)». Складові такого компоненту як «Матеріальне-Я» респонденти у своїх відповідях згадували найменше, всього лиш 1.81 % опитуваних.

Отже, за методикою «Хто Я?» М. Куна та Т. Макпартлен найбільш поширеним компонентом Я-образу серед психологів-першокурсників є «Соціальне Я» - 52.5% та «Фізичне Я» - 19,20% , тоді як «Діяльне Я» та «Матеріальне Я» згадують у своїх відповідях всього 4,7% та 1,81% респондентів відповідно.

2.3. Кореляційний аналіз показників Я-образу з ціннісними орієнтаціями психологів-першокурсників

Вивчивши наукову літературу та провівши кількісний аналіз та інтерпретацію отриманих результатів дослідження з теми Я-образ та ціннісні орієнтації у психологів-першокурсників , було виявлено зв'язок між Я-образом та ціннісними орієнтаціями. Для того, щоб перевірити цей зв'язок було використано кореляційний аналіз з використанням критерію Пірсона.

У таблиці 2.3.1 зображено результати кореляційного аналізу між термінальними цінностями за методикою М. Рокича «Діагностика ціннісних орієнтацій» та компонентами Я-образу з методики «Хто Я?» Куна та Макпартлен(Додаток Г).

Таблиця 2.3.1

Кореляційні зв'язки між термінальними цінностями та компонентами Я-образу в психологів-першокурсників

Шкали методик	Суспільне Я	Комунікативне Я	Фізичне Я	Матеріальне Я	Діяльне Я	Рефлексивне Я	Перспективне Я
Активне життя				0,178			
Мудрість				0,200			
Здоров'я	0,145						
Цікава робота	0,114						
Краса природи			0,379				
Любов		0,115					
Матеріально забезпечене життя				0,158			
Наявність друзів						0,145	
Суспільне визнання					0,150		
Пізнання				0,213			
Продуктивне життя							
Розвиток		0,158					
Розваги							0,143
Воля			0,323				
Щасливе сім. життя		0,191					
Щастя інших				0,220			
Творчість					0,161		
Упевненість			0,275				

За результатами кореляційного аналізу , можна побачити , що змінна «Суспільне Я» прямо корелює з змінними «Здоров'я» та «Цікава робота» . Зміна «Комунікативне Я» корелює з такими змінними як «Любов», «Розвиток» та «Щасливе сімейне життя» і має прямий зв'язок. «Фізичне Я» прямо корелює з змінними «Краса природи та мистецтва» та «Воля». Змінна «Матеріальне Я» прямо корелює з такими ціннісними змінними як «Активне діяльне життя», «Мудрість» , «Матеріально-забезпечене життя», « Пізнання» та «Щастя інших». Змінна «Діяльне Я» прямо корелює з « Суспільним визнанням» та «Творчістю». «Рефлексивне Я» має прямий зв'язок з такою змінною як «Наявність гарних та вірних друзів» , а змінна « Перспективне Я» прямо корелює з змінною «Розваги».

У таблиці 2.3.2 зображено результати кореляційного аналізу між інструментальними цінностями та компонентами Я-образу в студентів-психологів(Додаток Д).

Було виявлено , що між такою змінною як «Суспільне Я» існує прямий зв'язок з такими змінними як «Непримиренність до власних та чужих недоліків», а також «Освіченість» , «Сміливість у відстоюванні своєї думки» та «Чесність». «Комунікативне Я» має прямий кореляційний зв'язок з «Відповідальністю». Змінна «Фізичне Я» прямо корелює з такими змінними як «Високі запити» , «Життєрадісність» та «Ретельність», а також з «Ефективність у справах» та «Чуйність». Такий компонент Я-образу як «Матеріальне Я» має прямий зв'язок зі змінними «Акуратність», « Вихованість» та «Незалежність». Змінна «Діяльне Я» прямо корелює з такими змінними як « Терпимість» та «Широта поглядів». Такі змінні як «Рефлексивне Я» та «Перспективне Я» не мають прямого зв'язку з інструментальними цінностями.

Кореляційні зв'язки між інструментальними цінностями та компонентами Я-образу в психологів-першокурсників

Шкали методик	Суспільне Я	Комунікативне Я	Фізичне Я	Матеріальне Я	Діяльне Я	Рефлексивне Я	Перспективне Я
Акуратність				0,308			
Вихованість				0,156			
Високі запити			0,287				
Життєрадісність			0,374				
Ретельність			0,182				
Незалежність				0,188			
Непримиренність до недоліків	0,310						
Освіченість	0,211						
Відповідальність		0,197					
Раціоналізм					0,336		
Сміливість у відст. своєї думки	0,146						
Терпимість					0,226		
Широта поглядів					0,104		
Чесність	0,186						
Ефективність у справах			0,469				
Чуйність			0,163				

Далі перейдемо до таблиці 2.3.3., яка відображає кореляційні зв'язки між компонентами Я-образу та індивідуальними цінностями за методикою Ш. Шварца(Додаток Е).

Кореляційні зв'язки між компонентами Я-образу та індивідуальними цінностями за методикою Ш. Шварца

Шкали методик	Суспільне Я	Комунікативне Я	Фізичне Я	Матеріальне Я	Діяльне Я	Рефлексивне Я	Перспективне Я
Саморегуляція						0,077	
Стимулювання			0,151				0,316
Досягнення				0,321			
Гедонізм	0,241						
Влада				0,112			
Безпека					0,268		
Конформність							0,225
Традиції					0,276		
Прихильність		0,194					
Самоорієнтація		0,355					

Встановлено, що така змінна як «Суспільне Я» має прямий кореляційний зв'язок із змінною «Гедонізм». «Комунікативне Я» має прямий зв'язок з «Прихильністю» та «Самоорієнтацією». Змінна «Фізичне Я» має прямий зв'язок зі змінною «Стимулювання». «Матеріальне Я» має прямий кореляційний зв'язок з такими змінними як «Досягнення» та «Влада», тоді як змінні «Безпека» та «Традиції» мають прямий зв'язок із «Діяльним Я». Змінна «Рефлексивне Я» має прямий зв'язок із змінною «Саморегуляція», а змінна «Перспективне Я» з «Стимулюванням» та «Конформністю».

Проведений кореляційний аналіз дозволяє констатувати, що компоненти Я-образу залежать від ціннісних орієнтацій, які має молода людина. Кореляційний аналіз за Пірсоном дав змогу підтвердити нам, що компоненти Я-образу мають прямий зв'язок з ціннісними орієнтаціями особистості.

Висновок до 2 розділу

Отже, для встановлення зв'язку Я-образу та ціннісних орієнтацій було організовано та проведено емпіричне дослідження. Вибірку склали 40 студентів психологів першого курсу Національного авіаційного університету. Були використані такі психодіагностичні методики, як : «Ціннісні орієнтації» Мілтона Рокича, «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (на основі методики О. Фанталової у модифікації І. Субашкевич), методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської) та опитувальник «Хто Я?» Куна та Макпартлен.

Якісний аналіз ціннісних орієнтацій за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича показав , що найбільш домінуючими термінальними цінностями у студентів є «активне діяльне життя» , «здоров'я(фізичне та психічне)» та «матеріально забезпечене життя». Серед інструментальних цінностей такі , як : «ефективність у справах», «освіченість» та «акуратність». За методикою Ш.Шварца було встановлено , що більшість респондентів прагнуть досягнення успіху за допомогою прояву компетентності , це вказує що домінуючою цінністю є «досягнення»(27,5%,).

За методикою Фанталової у модифікації Субашкевич нами було визначено, що студенти психологи віддають перевагу таким цінностям як «здоров'я (психічне та фізичне)» , «матеріально забезпечене життя», «упевненість у собі» та «свобода як незалежність у вчинках і діях». Резюмуючи все вище написане , можна сказати, що найбільш домінуючою цінністю у психологів-першокурсників є такі цінності як «здоров'я(фізичне та психічне)» та «матеріально забезпечене життя». Також не можна не зазначити, що зараз для респондентів є надзвичайно актуальним розширення власних знань та кругозору, вони хочуть пізнавати нове та застосовувати свої знання на практиці.

Діагностика Я-образу за опитувальником «Хто Я?» Куна та Макпартлен показала, що у студентів-першокурсників переважає такий компонент

ідентичності як «Соціальне-Я». Найчастіше на відповідь «Хто Я?» респонденти відповідали хлопець чи дівчина , а також студент(студентка). А ось такий компонент як «Матеріальне Я» виявився серед студентів найменш згадуваним , всього лиш 1.81% респондентів відповіли на питання «Хто Я?» описуючи свою власність та оцінюючи свою забезпеченість.

У результаті кореляційного аналізу, за допомогою критерія Пірсона, було встановлено , що між компонентами Я-образу та ціннісними орієнтаціями існують прямий зв'язок. Такі ціннісні орієнтації, як: «Здоров'я», «Цікава робота», «Непримиренність до власних та чужих недоліків», «Освіченість» , «Сміливість у відстоюванні своєї думки», «Чесність», а також «Гедонізм» прямо корелюють з таким компонентом Я-образу , як «Суспільне Я». Зміна «Комунікативне Я» корелює з такими змінними як «Любов», «Розвиток», «Щасливе сімейне життя», «Відповідальність», «Прихильністю» та «Самоорієнтацією» і має прямий зв'язок. «Фізичне Я» прямо корелює з такими змінними, як: «Краса природи та мистецтва», «Воля», «Високі запити» , «Життєрадісність», «Ретельність», а також з «Ефективність у справах», «Чуйність та «Стимулювання».

Змінна «Матеріальне Я» прямо корелює з такими ціннісними змінними як «Активне діяльне життя», «Мудрість» , «Матеріально-забезпечене життя», «Пізнання», «Щастя інших», «Акуратність», «Вихованість», «Незалежність» , а також з такими ціннісними орієнтаціями як «Досягнення» та «Влада» . Змінна «Діяльне Я» прямо корелює з «Суспільним визнанням», «Творчістю», Терпимість» та «Широта поглядів» , а також має прямий зв'язок з ціннісними орієнтаціями «Безпека» та «Традиції». «Рефлексивне Я» має прямий зв'язок з такою змінними як «Наявність гарних та вірних друзів» та «Саморегуляція» , а ось змінна «Перспективне Я» прямо корелює з такими змінними, як : «Розваги», «Стимулювання» та «Конфорність».

ВИСНОВКИ

Здійснене теоретико-емпіричне дослідження зв'язку між Я-образом та ціннісними орієнтаціями у психологів-першокурсників дозволило зробити ряд важливих висновків та відповісти на поставлені завдання.

1. Я-образ – це уявлення індивіда про самого себе. Образ «Я» відноситься до когнітивної складової Я-концепції і не є тотожним поняттю «Я-концепції». «Я-концепція» - це більш широке поняття ніж Я-образ. Образ “Я” це продукт самосвідомості, тобто вияву усвідомлення і оцінки індивідом себе як суб’єкта практичної та теоретичної діяльності, ідеалів та переконань, що мотивують активність. Тобто, «Я» образ це суб’єктивне відображення об’єктивного стану особи в системі реальних стосунків із світом. У Я-образі особистості можна виділити такі елементи, як: «Я-реальне», «Я-ідеальне», «Я-фізичне», «Я-психічне» та «Я-соціальне», «Я-духовне». Головна функція образу “Я” полягає у тому, щоб забезпечити інтегрованість, цілісність, індивіда.

2. Ціннісні орієнтації – це певна ієрархічна система установок, які регулюють поведінку людини в соціумі. Ціннісні орієнтації людини органічно виступають як головний компонент детермінації її поведінки. Не варто забувати, що саме ціннісні орієнтації сприяють формуванню концепції життєвого шляху особистості, а також обумовлює побудову життєвої стратегії людини. Сучасні дослідження ціннісних орієнтацій студентської молоді показують, що зараз сучасна молодь передусім цінує себе і вважає, що її діяльність, успіх у житті тощо залежать в першу чергу саме від неї. Одними з основних цінностей у студентів виступають «матеріально забезпечене життя» та «здоров’я» та «пізнання». Сучасні студенти цінують широкий кругозір та обширні знання з найрізноманітніших тем.

3. Для діагностики ціннісних орієнтацій застосовувалися три психодіагностичні методики «Ціннісні орієнтації» Мілтона Рокича, «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (на основі методики О. Фанталової у модифікації І. Субашкевич) та методика «Діагностика

індивідуальних цінностей» Ш. Шварца. За результатами діагностики ціннісних орієнтацій було виявлено, що домінуючими у психологів-першокурсників є такі цінності як «здоров'я(фізичне і психічне)», «активне життя», «матеріально забезпечене життя» та «розвиток», «пізнання», а також «ефективність у справах», «освіченість» та «життєрадісність». За методикою Ш.Шварца домінуючою ціннісною орієнтацією є «Досягнення», яка включає в себе такі цінності як здоров'я, активне життя та інтелект. Отже, можна зробити висновок, що для молоді є надзвичайно актуальним розширення власних знань та кругозору, вони хочуть пізнавати нове та застосовувати свої знання на практиці, а також жити на повну.

4. Діагностика Я-образу за опитувальником «Хто Я?» Куна та Макпартлен показала, що у студентів-першокурсників переважає такий компонент Я-образу як «Соціальне-Я». Найчастіше на відповідь «Хто Я?» респонденти відповідали власною статевою ідентичністю, наприклад, хлопець чи дівчина, а також актуальною рольовою позицією – студент(студентка).

5. У результаті кореляційного аналізу, за допомогою критерія Пірсона, було встановлено, що між компонентами Я-образу та ціннісними орієнтаціями існує прямий зв'язок. Такі ціннісні орієнтації, як: «Здоров'я», «Цікава робота», «Непримиренність до власних та чужих недоліків», «Освіченість», «Сміливість у відстоюванні своєї думки», «Чесність», а також «Гедонізм» прямо корелюють з таким компонентом Я-образу, як «Суспільне Я». Зміна «Комунікативне Я» корелює з такими змінними як «Любов», «Розвиток», «Щасливе сімейне життя», «Відповідальність», «Прихильність» та «Самоорієнтацією» і має прямий зв'язок. «Фізичне Я» прямо корелює з такими змінними, як: «Краса природи та мистецтва», «Воля», «Високі запити», «Життєрадісність», «Ретельність», а також з «Ефективність у справах», «Чуйність та «Стимулювання».

Змінна «Матеріальне Я» прямо корелює з такими ціннісними змінними, як: «Активне діяльне життя», «Мудрість», «Матеріально-забезпечене життя», «Пізнання», «Щастя інших», «Акуратність», «Вихованість», «Незалежність», а також з такими ціннісними орієнтаціями, як: «Досягнення» та «Влада». Змінна

«Діяльне Я» прямо корелює з «Суспільним визнанням», «Творчістю», «Терпимість» та «Широта поглядів», а також має прямий зв'язок з ціннісними орієнтаціями «Безпека» та «Традиції». «Рефлексивне Я» має прямий зв'язок з такою змінними як «Наявність гарних та вірних друзів» та «Саморегуляція», а ось змінна «Перспективне Я» прямо корелює з такими змінними, як: «Розваги», «Стимулювання» та «Конфорність».

Отже, підсумовуючи все вище сказане можна зробити висновок, що між ціннісними орієнтаціями та Я-образом у психологів-першокурсників існує прямий зв'язок, який був підтверджений аналізом наукової літератури, присвяченій даній темі, а також проведеним емпіричним дослідженням з кореляційним аналізом даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук І. П. Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: Автореферат канд. дис. / І. П. Андрійчук. – К. 2003. – 22 с.
2. Балакірева О. М. / Дослідження „Трансформація ціннісних орієнтацій сучасної молоді України за роки незалежності” / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, В. А. Головенько – Україна, 2011 – 23с.
- 3.Блискун О.О. Дослідження проблем сучасної молоді: соціологічні та психологічні аспекти. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. ІХ, Вип. 13. Київ ; Ніжин : ПП Лисенко, 2020. С. 26–37.
- 4.Варій М. Й. Загальна психологія.: підр. [для студ. вищ. навч. закл.]/М. Й. Варій – [3-тє вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
- 5.Винославська О.В., Бреусенко-Кузнецов О.А. та ін. Психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. ; ред. О.В. Винославська. – Київ: ІНК ОС, 2005. – 350 с.
- 6.Вініченко А.А. Формування ціннісних орієнтацій у студентів закладів вищої освіти у сучасному соціокультурному просторі. Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки». 2017. Вип. 4. С. 24–32.
- 7.Галян, І. М. Психодіагностика / І. М. Галян. — К. : Академвидав, 2009. — 464 с
- 8.Гарькавець Н.С. Психологічні особливості системи цінностей студентської молоді :дис. ... к. психол. н. Луганськ, 2014. 200 с.
- 9.Гріньова О. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій особистості в пізньому юнацькому віці. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Психологія». 2018. С. 9-13
- 10.Гусаківська С. С. Психологічні особливості формування ціннісно-сміслової сфери майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. на здоб. к.псих.н. Луцьк, 2014

11. Долинська Л. В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : [навч. посіб.] / Л. В. Долинська, Н. П. Максимчук. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2008. – 124 с.

12. Драч С.В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка [Електронний ресурс] / С.В. Драч / –Режим доступу : nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?.. (Дата перегляду: 20.04.2023)

13. Жирун О. А Ціннісні орієнтації як елементи моральної свідомості особистості. Київ : Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. 2011. № 1.

14. Зінченко Світлана Володимирівна. Роль “Я-концепцій” в особистісному самовизначенні дорослих / Світлана Зінченко // Європейський Союз – Україна: освіта дорослих: збірник матеріалів форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні. – К.-Ніжин, 2015. – С. 131-135

15. Коберник Л.О. Родь та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості / Л.О.Коберник // Наука і освіта // Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України. – Одеса. – 2008. - № 4-5. – С.28- 33.

16. Котлова Л.О. Ціннісні орієнтації у професійній спрямованості студентів / Людмила Олександрівна Котлова / Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 21. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – С.142 – 147.

17. Макарчук І.С , Мудрик А.Б. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ «Я-ПРОФЕСІОНАЛ» У СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ [Електронний ресурс] – Режим доступу - <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/22/143> (Дата перегляду: 20.05.2023)

18. Музика, О. Л. Ціннісна когнітивна складність у дослідженні творчо обдарованої особистості / О. Л. Музика // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України. — Одеса, 2007. — № 4-5. — С. 118-121.

19. Нечипорук Т. О. Вплив ціннісних орієнтацій особистості на її життєдіяльність. Київський інститут бізнесу та технологій. 2021. С. 223- 225.

20.Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості. Психологія і суспільство. 2005. № 4.

21.Піковець Н. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ // Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. Випуск 12. С. 92–99

22.Романюк Л.В. Ціннісні орієнтації: сутність, структура і психологічні механізми розвитку. – Кам'янець-Подільський: Абетка НОВА, 2004. – 188 с.

23.Севастьянова О.А. Ціннісні орієнтації особистості сучасного студента. Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м.Київ, 5-6 квітня 2019 року. Київ, 2019. С.17-21

24.Сіпакова О. А. Ціннісні орієнтації студентської молоді [Електронний ресурс] / О. А. Сіпакова – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/229858178.pdf>. – Київ: Київського національного університету імені Тараса Шевченка Інститут післядипломної освіти, 2014. (Дата перегляду : 23.04.2023).

25.Собкова С.І. Психологічна характеристика ціннісної сфери у підлітковому віці. Раціогуманістичні студії : збірник тез наукових доповідей методологічного семінару, присвяченого 47-річчю лабораторії методології і теорії психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. / Відп. ред. В.Л. Зливков ; укладачі С.О. Лукомська, О.В. Котух. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. 138 с

26. Співак Л.М. Діагностика і корекція Я-концепції молодших школярів з низьким рівнем навчальних досягнень: Навчальний посібник 2-ге видання. – 2019. – 224с

27.Субашкевич І. Модифікація методики О. Фанталової "Рівень співвідношення "цінності" і "доступності" в різних життєвих сферах" / І. Субашкевич // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 2015. - № 4-5. - С.

77-86. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2015_4-5_10 (Дата перегляду : 20.05.2023)

28.Тітова Т.Є. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх психологів у процесі професійної підготовки: Дис....канд. психол.наук 19.00.07«Педагогічна та вікова психологія»/ Тетяна Євгенівна Тітова. – К., 2012. – 200 с.

29.Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві [Електронний ресурс] / О. М. Целякова // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – Вип. 38. – Режим доступу : http://zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_38_22.pdf. (Дата перегляду: 05.03.2023)

30.Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації особистості: формалізована модель цілісного, багатоаспектного аналізу / Ю. Шайгородський // Соціальна психологія. – 2010. – № 1 (39). – С.94–106

31.Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. Соціальна психологія. 2009. № 4(36)/ С.65–73.

32. Шиндряєва І.В. Професійні ціннісні орієнтації молоді в контексті теорії поколінь. // Вісник Поволзького інституту управління. 6 (51). 2015. С. 144–148.

33. Ямницький О.В. Ціннісні орієнтації в життєдіяльності особистості/ О.В. Ямницький // Науковий вісник ПНПУ імені К.Д. Ушинського. – 2013. – № 7–8. – С.116–121.

34.Ямницький О.В. Роль суб'єктної активності в процесі становлення професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього практичного психолога / О.В.Ямницький // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – Серія «Психологія». – 2014. – Т.19. – Вип. 4 (34). – С.88 – 93.

ДОДАТКИ

Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича

№ А	Цінності (термінальні)	Номер(від 1 до 18)
1	Активне діяльне життя (повнота й емоційна насиченість життя).	
2	Життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом).	
3	Здоров'я (фізичне й психічне).	
4	Цікава робота.	
5	Краса природи й мистецтва (переживання прекрасного в природі й у мистецтві).	
6	Любов (духовна й фізична близькість із коханою людиною).	
7	Матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних ускладнень).	
8	Наявність гарних і вірних друзів.	
9	Суспільне визнання (повага навколишніх, колективу, товаришів по роботі).	
10	Пізнання (можливість розширення своєї освіти, світогляду, загальної культури, інтелектуальний розвиток).	
11	Продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей).	
12	Розвиток (робота над собою, постійне фізичне й духовне вдосконалювання).	
13	Розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків).	
14	Воля (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках).	
15	Щасливе сімейне життя.	
16	Щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалювання інших людей, усього народу, людства в цілому).	
17	Творчість (можливість творчої діяльності)	
18	Упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів).	

№ Б	Цінності (інструментальні)	Номер(від 1 до 18)
1	Акуратність (охайність), уміння тримати в порядку речі, порядок у справах.	
2	Вихованість (гарні манери).	
3	Високі запити (високі вимоги до життя й високі домагання).	
4	Життєрадісність (почуття гумору).	
5	Ретельність (дисциплінованість).	
6	Незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче).	
7	Непримиренність до недоліків у собі й інших.	
8	Освіченість (широта знань, висока загальна культура).	
9	Відповідальність (почуття обов'язку, уміння дотримуватися слова).	
10	Раціоналізм (уміння здорово та логічно мислити, приймати обмірковані, раціональні рішення).	
11	Самоконтроль (стриманість, самодисципліна).	
12	Сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів.	
13	Тверда воля (уміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами).	
14	Терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їхні помилки й омани).	
15	Широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички).	
16	Чесність (правдивість, щирість).	
17	Ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі).	
18	Чуйність (дбайливість).	

Методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш.Шварца

Визначає 10 різних мотиваційних типів, утворених певними цінностями, кожному з яких відповідає деяка мотиваційна мета. Ці типи задають загальну спрямованість життєдіяльності людини, а також орієнтують її конкретні дії.

Інструкція. Оцініть, наскільки важлива кожна із запропонованих цінностей для Вас особисто. Для оцінки використовуйте таку шкалу:

7 - винятково важлива цінність як керівний принцип Вашого життя (зазвичай таких цінностей буває одна-дві);

6 - дуже важлива;

5 - досить важлива;

4 - важлива;

3 - не дуже важлива;

2 - мало важлива;

1 - не важлива;

0 - абсолютно байдужа;

-1 - це протилежно принципам, яких Ви дотримуєтесь.

№	Список цінностей	Бали								
		-1	0	1	2	3	4	5	6	7
1	Рівність (однакові можливості для всіх)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
2	Згода з самим собою (мир всередині себе)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
3	Соціальна влада (панування над іншими людьми)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
4	Насолода (задоволення всіх бажань)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
5	Свобода (свобода дій і думок)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
6	Духовність (домінування духовної, а не матеріальної сторони життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
7	Турбота про себе (відчуття, що іншим є до тебе справа)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
8	Соціальний порядок (стабільність суспільства)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
9	Насиченість життя (цікаве, наповнене життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

10	Осмысленість існування (наявність мети в житті)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
11	Ввічливість (ввічливість, вихованість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
12	Багатство (власність, майно, гроші)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
13	Національна безпека (захищеність держави від ворогів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
14	Самоповага (віра у власну значимість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
15	Почуття подяки (прагнення віддавати борги)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
16	Творчість (унікальність, уява, віра в свої творчі здібності)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
17	Мир на Землі (свобода від воєн і конфліктів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
18	Традиції (збереження звичаїв)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
19	Велика справжня любов	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
20	Самодисципліна (стриманість, боротьба з спокусами)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
21	Недоторканність внутрішнього світу (право на таємницю особистого життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
22	Безпека сім'ї (безпека тих, кого ми любимо)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
23	Соціальне визнання (повага, схвалення іншими)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
24	Єднання з природою (включення в природу, відповідність природі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
25	Різноманітне життя (постійні зміни, життя, насичене подіями)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
26	Мудрість (зріле, глибоке розуміння життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
27	Влада (право керувати, командувати людьми)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
28	Вірна дружба (близькі, надійні друзі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
29	Естетична насолода (краса природи, світу)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
30	Соціальна справедливість (захист прав людей, турбота про слабких)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

31	Самостійність (впевненість в собі, самодостатність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
32	Помірність (уникнення крайнощів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
33	Відданість (вірність друзям, групі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
34	Цілеспрямованість (наполегливість у досягненні мети)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
35	Широта поглядів (терпимість до ідей і думок, відмінних від моїх)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
36	Смирення (скромність, шанобливість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
37	Відвага (пошук пригод, ризику, небезпеки)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
38	Захист навколишнього середовища (охорона природи)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
39	Впливовість (вплив на людей і події)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
40	Повага старших (повага до віку)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
41	Самостійна постановка цілей (цілеспрямованість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
41	Здоров'я (здоров'я фізичне і психічне)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
42	Компетентність, професіоналізм (вміння працювати, ефективність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
43	Прийняття життя таким, яким воно є (пристосування до життєвих обставин)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
44	Чесність (непідробленість, щирість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
45	Репутація (збереження свого обличчя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
46	Послух (обов'язковість, старанність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
47		-1	0	1	2	3	4	5	6	7
48	Інтелект (логічність, вміння думати)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
49	Доброзичливість (робота на благо інших)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

50	Життєрадісність (здатність радіти життю)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
51	Благочестя (слідування релігійним віруванням і переконанням)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
52	Відповідальність (надійність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
53	Допитливість (інтерес до всього)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
54	Поблажливість (готовність прощати)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
55	Успіх (досягнення цілей)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
56	Охайність (акуратність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
57	Потурання собі, поблажливість до себе (доставлення собі задоволення)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
58	Релігійність (віра в Бога)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

Додаток В

Методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (на основі методики О. Фанталової у модифікації І. Субашкевич)

Методика призначена для розпізнавання внутрішніх конфліктів між бажаним і доступним. У методиці використані термінальні цінності, виокремлені М. Рокичем.

Інструкція. На спеціальному бланку пропонуються 12 понять, що означають різні життєві цінності. Ви повинні провести попарне порівняння (попарне ранжування) цих понять на спеціальних матрицях реєстраційного бланку: за «цінністю» (матриця 1 і 3) та за доступністю (матриця 2).

Перелік понять, що позначають загальнолюдські цінності :

1. Активне, діяльне життя.
2. Здоров'я (фізичне і психічне).
3. Цікава робота.
4. Краса природи і мистецтва (переживання прекрасного).
5. Любов (духовна і фізична близькість з улюбленою людиною).
6. Матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальної скрути).

7. Наявність хороших і вірних друзів.
8. Упевненість у собі (свобода від внутрішніх суперечностей, сумнівів).
9. Пізнання (можливість розширення своєї освіти і світогляду, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток).
10. Свобода як незалежність у вчинках і діях.
11. Щасливе сімейне життя.
12. Творчість (можливість творчої діяльності).

На реєстраційному бланку є три матриці. У них записані пари цифр. Кожній цифрі відповідає поняття-цінність, яке стоїть під цим номером у списку. Заповнення починайте з матриці 1.

Порівняння в матриці 1 проводять на підставі того, що представлені в цьому списку цінності мають для Вас різну значущість, різну міру привабливості. Ви вибираєте із двох цінностей ту, яка здається Вам у цій парі важливішою, її Ви обводите кружечком. Обводити можна лише одну цифру з пари. Пропускати пари не можна. Відповідайте швидко, за першою думкою.

Закінчивши заповнення матриці 1, переходьте до матриці 2. У ній порівняння проводять на підставі того, що деякі з представлених цінностей є для Вас доступнішими в житті порівняно з іншими. Ви вибираєте з пари ту цінність, яку Вам легше досягнути. У матриці 3 порівняння проводять на підставі того, що деякі з представлених цінностей є більш значущими для Вашої професійної діяльності порівняно з іншими. Ви вибираєте з пари ту цінність, яка вам найбільш важливіша.

Реєстраційний бланк

Матриця 1. Порівняйте поняття-цінності на основі їх більшої значущості та привабливості для Вас

1	2	2	3	3	4	4	5	5	6	6	7	7	8	8	9	9	10	10	11	11	12
1	3	2	4	3	5	4	6	5	7	6	8	7	9	8	10	9	11	10	12		
1	4	2	5	3	6	4	7	5	8	6	9	7	10	8	11	9	12				
1	5	2	6	3	7	4	8	5	9	6	10	7	11	8	12						
1	6	2	7	3	8	4	9	5	10	6	11	7	12								
1	7	2	8	3	9	4	10	5	11	6	12										

1 8	2 9	3 10	4 11	5 12
1 9	2 10	3 11	4 12	
1 10	2 11	3 12		
1 11	2 12			
1 12				

Матриця 2. Порівняйте поняття-цінності на основі легкості їх досяжності для Вас

1 2	2 3	3 4	4 5	5 6	6 7	7 8	8 9	9 10	10 11	11 12
1 3	2 4	3 5	4 6	5 7	6 8	7 9	8 10	9 11	10 12	
1 4	2 5	3 6	4 7	5 8	6 9	7 10	8 11	9 12		
1 5	2 6	3 7	4 8	5 9	6 10	7 11	8 12			
1 6	2 7	3 8	4 9	5 10	6 11	7 12				
1 7	2 8	3 9	4 10	5 11	6 12					
1 8	2 9	3 10	4 11	5 12						
1 9	2 10	3 11	4 12							
1 10	2 11	3 12								
1 11	2 12									
1 12										

Матриця 3. Порівняйте поняття-цінності на основі їх більшої значущості для Вашої професійної діяльності.

1 2	2 3	3 4	4 5	5 6	6 7	7 8	8 9	9 10	10 11	11 12
1 3	2 4	3 5	4 6	5 7	6 8	7 9	8 10	9 11	10 12	
1 4	2 5	3 6	4 7	5 8	6 9	7 10	8 11	9 12		
1 5	2 6	3 7	4 8	5 9	6 10	7 11	8 12			
1 6	2 7	3 8	4 9	5 10	6 11	7 12				
1 7	2 8	3 9	4 10	5 11	6 12					
1 8	2 9	3 10	4 11	5 12						
1 9	2 10	3 11	4 12							
1 10	2 11	3 12								
1 11	2 12									
1 12										

Оцінювання результатів

1. Підрахувати, скільки разів кожне поняття було переважаючим за «цінністю» (Ц1).

2. Підрахувати, скільки разів кожне поняття було переважаючим за «доступністю» (Д).

3. Підрахувати, скільки разів кожне поняття було переважаючим за «цінністю» (ЦЗ).

4. Ранжувати всі «цінності» і «доступності» окремо. Після цього порівняти ранги Ц1 і Д (знайти різницю між матрицею 1 та матрицею 2) та ЦЗ і Д (знайти різницю між матрицею 3 та матрицею 2), таким чином визначити величини розбіжностей між кожною Ц1 і Д, ЦЗ і Д. 5. Підрахувати інтегральний показник методики, що дорівнює сумі розбіжностей за модулем для всіх 12 понять: Ц (1,3) — Д,

Чим більшою є сума розходжень між Ц і Д, тим більше виражений внутрішній конфлікт у досліджуваного внаслідок нереалізованості життєвих цінностей.

Додаток Г

Опитувальник «Хто Я?» М. Куна та Т. Макпартлен

Тест використовується для вивчення змістовних характеристик ідентичності особистості. Питання «Хто Я?» безпосередньо пов'язаний з характеристиками власного сприйняття людиною самого себе, тобто з його образом «Я» або Я-концепцією.

Інструкція, яка додається до тесту: «Протягом 12 хвилин вам необхідно дати якомога більше відповідей на одне питання, що відноситься до вас самим: «Хто Я?». Постарайтеся дати якомога більше відповідей. Кожну нову відповідь починайте з нового рядка (залишаючи деяке місце від лівого краю аркуша). Ви можете відповідати так, як вам хочеться, фіксувати всі відповіді, які приходять вам у голову, оскільки в цьому завданні немає правильних або неправильних відповідей. Також важливо помічати, які емоційні реакції виникають у вас під час виконання даного завдання, наскільки важко чи легко вам було відповідати на це питання».

Відповіді слід давати у тому порядку, у якому вони спонтанно виникають. Потім він має оцінити кожную якість як позитивну (+), негативну (-), неоднозначну (\pm), або поставити знак того, що він утруднюється в оцінці (?).

Результати кореляційного аналізу між термінальними цінностями за методикою М.Рокича та компонентами Я-образу за методикою «Хто Я?»

Куна та Макпартлен

Методики дослідження	Суспільне Я	Комунікативне Я	Фізичне Я	Матеріальне Я	Діяльне Я	Перспективне Я	Рефлексивне Я
Активне діяльне життя	0,069	0,124	-0,210	0,178	-0,127	-0,294	-0,169
Мудрість	-0,013	0,032	-0,034	0,200	-0,057	0,191	-0,235
Здоров'я	0,145	0,028	-0,277	0,017	0,026	0,006	-0,074
Цікава робота	0,114	-0,029	-0,239	-0,042	-0,161	0,049	-0,243
Краса природи	0,005	-0,210	0,379	0,101	-0,086	-0,136	0,278
Любов	-0,050	0,115	0,110	-0,236	0,092	-0,036	0,041
Матеріально забезпечене життя	-0,037	0,094	0,154	0,158	-0,030	0,129	0,128
Наявність друзів	0,004	0,131	0,019	-0,177	0,002	0,145	0,128
Суспільне визнання	-0,032	0,101	-0,168	-0,142	0,150	0,154	0,069
Пізнання	0,126	-0,122	-0,264	0,213	-0,077	-0,105	-0,228
Продуктивне життя	-0,063	-0,011	-0,138	0,013	-0,185	-0,124	-0,070
Розвиток	0,075	0,158	-0,039	-0,022	-0,153	0,060	0,026
Розваги	0,025	-0,002	0,0002	-0,337	-0,012	0,128	0,143
Воля	0,194	0	0,322	-0,047	0,076	-0,055	0,173
Щасливе сімейне життя	-0,249	0,191	0,020	-0,158	0,182	-0,149	-0,096
Щастя інших	-0,048	-0,103	0,083	0,220	0,079	-0,152	0,076
Творчість	-0,155	-0,112	0,012	0,093	0,161	-0,008	0,130
Упевненість	0,022	-0,350	0,275	0,025	-0,003	0,089	-0,016

Результати кореляційного аналізу між інструментальними цінностями за методикою М.Рокича та компонентами Я-образу за методикою «Хто Я?»

Куна

Методики дослідження	Суспільне Я	Комунікативне Я	Фізичне Я	Матеріальне Я	Діяльне Я	Перспективне Я	Рефлексивне Я
Акуратність	-0,104	-0,017	-0,019	0,308	-0,164	0,051	0,016
Вихованість	-0,226	0,081	-0,059	0,156	-0,296	0,007	0,105
Високі запити	0,124	-0,075	0,287	0,258	0,001	0,267	0,236
Життєрадісність	-0,159	-0,259	0,374	0,004	-0,170	-0,031	-0,231
Ретельність	-0,374	0,073	0,182	-0,06	-0,117	-0,023	-0,129
Незалежність	-0,019	-0,145	-0,093	0,188	-0,105	-0,065	-0,254
Непримиренність до недоліків	0,310	-0,090	0,142	-0,111	0,168	-0,036	0,192
Освіченість	0,211	0,161	-0,110	-0,093	-0,045	-0,209	0,193
Відповідальність	0,047	0,197	-0,155	-0,007	0,066	-0,087	-0,155
Раціоналізм	-0,213	0,186	-0,096	0,037	0,336	0,022	0,026
Сміливість у відстоюванні своєї думки	0,063	0,050	-0,298	-0,131	-0,022	-0,256	-0,0005
Терпимість	0,146	-0,328	-0,241	-0,097	-0,142	0,027	0,137
Широта поглядів	0,089	-0,266	0,020	-0,033	0,059	0	-0,176
Чесність	-0,037	0,116	-0,386	-0,090	0,226	0,013	-0,139
Ефективність у справах	-0,049	-0,029	-0,142	-0,227	0,104	-0,158	0,009
Чуйність	0,185	0,007	-0,098	0,103	-0,031	0,030	-0,229
Акуратність	-0,119	0,082	0,469	0,163	-0,078	0,182	0,037
Вихованість	0,111	0,527	0,162	-0,409	-0,087	-0,004	0,016

**Результати кореляційного аналізу між індивідуальними цінностями за
методикою Ш. Шварца та компонентами Я-образу**

Методики дослідження	Суспільне Я	Комунікативне Я	Фізичне Я	Матеріальне Я	Діяльне Я	Перспективне Я	Рефлексивне Я
Саморегуляція	-0,204	-0,048	0,076	-0,205	0,077	0,016	-0,204
Стимулювання	0,188	0,151	0,046	-0,003	-0,143	0,315	0,188
Гедонізм	0,059	-0,156	0,320	-0,202	-0,152	-0,062	0,059
Досягнення	0,035	-0,043	0,032	-0,202	-0,166	-0,014	0,035
Влада	-0,146	-0,051	0,113	-0,153	-0,136	0,029	-0,146
Безпека	0,133	0,002	-0,213	0,268	-0,135	-0,016	0,133
Конфорність	-0,074	0,040	0,162	0,015	-0,096	0,225	-0,074
Традиції	0,262	-0,117	0,096	0,276	-0,074	0,182	0,262
Прихильність	0,194	-0,147	0,0477	0,146	-0,041	-0,117	0,194
Самоорієнтація	0,355	-0,067	-0,146	0,154	-0,026	0,151	0,355